

АГРАРНЕ ПИТАННЯ В ПРОГРАМОВИХ ДОКУМЕНТАХ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ПАРТІЇ

Помітна політизація українського суспільно-політичного руху в 80-х – 90-х роках XIX ст. зумовлена появою нових політичних груп, які залучали до активного політичного життя все більшу частину населення України. Однак збільшення кількості політично активних організацій призвело не лише до поліпшення кількісних показників, а й суттєво вплинуло на якісні характеристики українського політичного руху. Із збільшенням частки політично активного населення, суспільно-політичний рух ставав різноманітнішим, набуваючи все нових рис. У політичних організаціях знаходили своє відображення різноманітні світоглядні позиції. Це зумовлювало строкатість політичного руху.

Фактично маючи спільну мету, що включала в себе демократизацію суспільства та захист національних і політичних прав українців, різні групи бачили розбіжні шляхи її досягнення. Це, в свою чергу, ставало передумовою появи зовсім різних політичних концепцій.

В даній статті ми спробуємо викласти особливості поглядів членів Української народної партії на аграрне питання.

Діяльність Української народної партії та її лідера М. Міхновського неодноразово піднімалась дослідниками України, але в більшості дані дослідження не зачіпали питання аграрної політики УНП та місця селянства в структурі майбутньої держави.

Так очолювана М. Міхновським Українська народна партія неодноразово зазнавала нападків з боку політичних противників, що переконували в вузькості їх політичних міркувань, обмежених національним питанням [1, 80].

Аналіз програмових документів Української народної партії дозволив чітко охарактеризувати нам її як соціалістичну, що безумовно відобразилося і в їх баченні розвитку аграрного питання. Зазначивши, що соціалістична ідеологія є ключовою у власній діяльності, статут партії формулює і розуміння ідеалу цієї ідеології: „Цей ідеал такий: взагалі, зняття виробу – фабрики і заводи на землі, оселені українським народом, мусять належати Українцям-робітникам, а земля (рілля) – Українцям-хліборобам” [2, 1].

Разом із гострими проблемами робітництва в програмових документах Української народної партії піднімаються проблеми й українського селянства. Їм присвячено три розділи програми партії: „Аграрна програма”, „Націоналізація землі”, „Організація українських робітників і хліборобів”.

Розглядаючи проблеми аграріїв, М. Міхновський не забуває і про головну мету, обрану партією – самостійність України. Тому при розгляді усіх наболілих питань аграрного сектору червоною ниткою проходить думка про те, що головною їх причиною є панування чужинців над українцями. Щоб довести свою тезу, автор використовує вже знайомі прийоми. Як приклад, наводиться порівняння життя селянських спільнот поневолених та вільних націй із неодмінним висновком, що вільні народи здатні забезпечити собі набагато кращі умови.

„Не визнаємо, що врешті-решт земля перейде до рук земельних капіталістів, бо нібито тільки вони можуть запровадити усі найновіші машини і способи оброблювання землі... Концентрація земель на Україні, як і скрізь по світу, сталась не від чинників економічної еволюції, а фактом політичного захвату. Наприклад, грабування ірландських земель англійською аристократією. Грабування українських земель до і при Катерині II в Лівобережній Україні. Грабування земель

в Правобережній Україні під час панування Польщі” [2, 52].

Автор програми М. Міхновський, наводячи приклади розвитку аграрного сектору в Європі, закликає до негайного запровадження нових технологій на селі. На думку автора програми, запровадження нових технологій та створення сприятливих умов для безпосереднього виробника – єдиний шлях для ефективного розвитку села.

„Краї дрібної власності, дрібних хліборобів, як Прирейнські провінції Пруссії, дають більший урожай з десятини, як краї великої власності (Східна Пруссія). Навіть ціни на продукти (буряки, зерно) дрібної власності вище од цін на продукти великої власності... Сільські громади Швейцарії, Бельгії, Західної Пруссії, Баварії і т. д. уживають усіх найновіших машин — од віялки до парового плуга і молотилки, і усіх найновіших способів здобрення землі (мінеральне здобрення), найновіших способів господарства (плодозмін) ”.

Тож на думку автора саме шляхом підтримки безпосереднього виробника має йти нова українська держава. Бо головною причиною тяжкого становища села був безправний стан українського селянина в Російській Імперії.

„Капіталістичне господарство (економії) ведеться головним чином там, де низька зарібна плата і темний, некультурний народ. Капіталістичне господарство упало в краю величезного капіталу і величезних земельних маєтків в Англії і Ірландії і змінилось господарством фермерським, упало у Франції і Західній Германії, в німецьких провінціях Австрії: його убив незвичайний ріст зарібної плати ”.

Тож порівнюючи розвиток аграрного сектору в Європі зі станом в Російській імперії програма Української Народної партії пропонує реформування через розвиток фермерського господарства, що є більш притаманним місцевій традиції.

Наголосивши на проблемах українського селянина, М. Міхновський висуває низку вимог, які Українська народна партія береться добиватись. Як і „пролетарські”, ці вимоги досить широкі і охоплюють спектр найважливіших земельних питань:

1. Усіх сільських робітників-рільників наділити землею.
2. Хліборобам-власникам, що не можуть прожити із своїх земельних ґрунтів, дорізати землі з земельного фонду.
3. Фонд земельний складають на Україні землі казенні, удільні, монастирські, поміщицькі.

Цей земельний фонд колись належав українському народу на правах власності, його силою одібрано. Натурально, під час всеукраїнської революції уся ця земля буде конфіскована і повернена без відшкодування її давнім правним власникам” [2, 13].

Досягти цих завдань партія планувала із здобуттям незалежності українських земель. Але, розуміючи, що ця перспектива не близька, програма ставить завдання для подолання нагальних проблем негайно: відстоювати прийняття законів, які сприяли б переходу землі у селянські руки; встановлення чітких критеріїв орендної плати за землю; запровадження земельного законодавства, яке б вирішувало майнові питання між сторонами на принципах рівності та запровадження аграрного суду [5, 133–134]. Наведемо цитату з документа:

- „...У. Н. П. вимагатиме:
1. Закони, які сприяють переходу земель на Україні в селянські руки.
 2. Закони про викупи на вигідних для селян умовах, примусовий для дідачів і добровільний для селян.
 3. Норміровка орендної плати; висота орендної плати мусить відповідати доходності од землі.

4. Обмежити право дідичів щодо оренди, знищити короткоченцеві оренди (краткосрочні). Дідич мусить заявити про відмову в оренді за два роки.

5. Аграрні незалежні суди (тільки не коронні), змагання (спори) між дідичем і робітником чи орендаром рішає суд третього (третейський суд).

6. Контракти, які суд визнає шахрайськими, недійсні.

7. Знесення майоратних законів і взагалі законів, що зв'язують розпорядження власною землею.

8. Коли поміщик відмовляє в оренді, він мусить уплатити орендару за усі поліпшення в господарстві, що орендар зробив (оцінку робить „суд третього“).

9. Поміщик не має права силувати орендаря-селянина щодо способу господарства.” [2, 54]

Саме захист прав селянина, як однієї з рушійної сили майбутньої боротьби за незалежність України, став одним з концептуальних напрямків роботи УНП.

Ключовою проблемою в піднятих питаннях є право власності на землю. Питання, яке є конститутивним у соціалістичній ідеології, як і питання власності на засоби виробництва. Проголосивши себе соціалістичною партійною організацією, УНП просто не могла залишити дане питання не визначеним. Тому в партійній програмі йому відводиться окремий розділ, висновок якого можна передати наступним реченням: „Націоналізація землі на Україні для запровадження соціалістичного строю і соціалістичного оброблення землі – це наш ідеал і наше кінцеве завдання, бо тільки єдине таким шляхом назавше розв'яжеться аграрне питання на Україні” [68, 15]. Іншими словами, партія прагне націоналізації землі. Дана теза повністю відкидає питання про ступінь соціалізму у переконаннях М. Міхновського. Положення про ліквідацію приватної власності на землю вказує на послідовність соціалістичних прагнень УНП та її лідера.

Програма Української народної партії досить об'ємна та змістовна, вона зачіпає різні сторони суспільного життя. Автор намагався не просто висвітлити власні погляди щодо облаштування суспільного життя, а й докладно обгрунтує причини, через які партія займає ту чи іншу позицію. Аналіз її частин, присвячених аграрному питанню, ми прийшли висновку, що Українська народна партія приділяла неабияку увагу вирішенню складного, наболілого селянського питання. Тож запропоновані партією концептуальні кроки мали, на їх погляд, вирішити головну проблему тогочасного селянина, його правову обмеженість та низьку конкурентну спроможність. М. Міхновський, як грамотний політик розумів, що для України вирішення проблем землероба є одним з ключових у вирішенні питання становлення та розвитку майбутньої незалежної держави.

Більш детальне вивчення програмових документів та діяльності політичних партій та організацій початку минулого століття дозволяє чіткіше розуміти розвиток та становлення суспільно-політичної та правової думки в Україні. З подальшим вивченням стає зрозумілим глибина і сучасність, навіть по сучасних мірках, запропонованих політичних рішень зокрема і Українською народною партією.

1. Курас І. Ф., Турченко Ф. Г., Геращенко Т. С. М. І. Міхновський: постать на тлі епохи / *Український історичний журнал* 1992. – № 9.

2. Програма Української Народної Партії. – Б.м., 1906.

3. Касьянов Г. Український соціалізм: люди, партії, ідеї. (Початок ХХ століття) // *Політологічні читання*. – 1992. – №2.

4. Кармазіна М. Світ ідей Миколи Міхновського. // *Нова політика*. – 1998. – № 6.

5. Бутенко А. Еволюція поглядів М. Міхновського на Українську державність та шляхи її практичної реалізації: дис. кан. іст. наук: 07.00.01: А. П. Бутенко. – Черкаси., 2006.